

17. President Reagan and the World. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.latinamericanstudies.org/articles/Reagan.pdf>
18. Proclamation 5517. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1986/082286a.htm>
19. Cuban Democracy Act of 1992. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.state.gov/www/regions/wha/cuba/democ_act_1992.html
20. Torricelli Act. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Torricelli_Act

© *Олеся Скляренко*
(Київ)

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ПОЛИТИКИ США В ОТНОШЕНИИ КУБЫ (1959–1991 ГГ.)

В данной статье анализируется периодизация истории политики Соединенных Штатов Америки в отношении Кубы в 1959–1991 гг.

Ключевые слова: США, Куба, американо-кубинские отношения, периодизация.

© *Olesia Skliarenko*
(Kyiv)

PRINCIPAL STAGES OF UNITED STATES POLICY TOWARDS CUBA (1959–1991)

The author makes an attempt to propose the periodization of the history of US policy towards Cuba in 1959–91.

Key words: USA, Cuba, the U.S.-Cuban relations, periodization.

До редакції надійшла 6.02. 2013.

УДК 94 (438): 327.39:061.1

© *Олена Колос*
(Київ)

ГЕОПОЛІТИЧНА МОТИВАЦІЯ ВСТУПУ ПОЛЬЩІ В НАТО ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Розглядаються геополітичні мотиви, котрими керувалася в 1990-ті рр. Республіка Польща, орієнтуючись на вступ у НАТО та ЄС. Також аналізуються зовнішньополітичні обставини, які змушували припускати, що реалізація можливостей, наданих Польщі її євроатлантичним вибором, буде серйозно ускладнена.

Ключові слова: зовнішня політика, ЄС, НАТО, інтеграція, східна політика ЄС.

На початку 1990-х років після стрімких і деколи катастрофічних подій, що супроводжували розпад СРСР і крах світової системи соціалізму, абсолютно всі європейські країни (і не тільки європейські) опинилися перед необхідністю формувати нову зовнішньополітичну лінію або вносити корективи в стару з урахуванням нової розстановки сил на міжнародній арені. Польща була в числі тих країн, яким довелося докорінно змінювати свою зовнішню політику. Як і всі країни Центральної та Східної Європи, Польща вибрала орієнтацію на НАТО і Європейський Союз. Цей вибір надавав Польщі унікальні можливості, реалізація яких, однак, могла бути серйозно ускладнена рядом зовнішньополітичних обставин.

Деякі дослідники стверджують, що на початку 1990-х рр. Польща стояла перед вибором, так як потенційно польська політика тоді могла бути орієнтована як східна, проросійська (тобто зі збереженням старого курсу), або прозахідна [5]. Але більш відповідною історичній дійсності

представляється точка зору, згідно з якою в Польщі не було реального зовнішньополітичного вибору. Польща не могла собі дозволити одиночного плавання в умовах нестабільності на пострадянському просторі, тому з метою виживання мала приєднатися до найсильнішого. А ними на той момент були НАТО і ЄС [7, с. 55]. Необхідно відзначити, що ідея «повернення до Європи» підтримувалася переважною більшістю населення Польщі так само, як і політичною елітою держави. Саме тому імперативом польської зовнішньої політики в 1990-і рр. був вступ у ці організації, які обіцяли не тільки безпеку, але й можливість взяти участь у роботі важливих форумів, де можна буде вирішувати питання національних інтересів.

Польща належить до європейської зони культурного, політичного та економічного розвитку протягом більше тисячі років. Демократична система державного управління, прав людини, плюралізму й ринкової економіки була визнана поляками за найкращі керівні принци-

пи організації суспільства. Процес польської інтеграції з Європейським Союзом є одним з чинників укорінення в цій країні демократії. Членство Польщі в Європейському Союзі гарантувало забезпечення прав і свобод громадян.

Стратегія польської інтеграції з Європейським Союзом проходила через реформування. Інтеграція з європейськими структурами мала бути спрямована на прискорення політичних реформ, забезпечення безпеки та досягнення гарних умов для розвитку всієї країни.

Економічні вигоди полягали в участі в єдиному європейському ринку з вільним рухом товарів, послуг, капіталу і людей, доступу до структурних фондів, а також збільшенні припливу інвестицій та нових технологій. Розширився Європейський ринок, заснований на єдиних принципах роботи, що мало сприяти прискореному розвитку цивілізації.

Слід зазначити, що пріоритет надавався відносинам з НАТО, а вірніше зі США (які грали роль «першої скрипки» в альянсі) і, незважаючи на те, що в 1990-і рр. представникам Центрально-Східної Європи, і полякам в тому числі, здавалося, що Америка і Європа просто ділять один з одним лідерські повноваження у регіоні, а тому завдання щодо вступу до НАТО та ЄС носять взаємодоповнюючий характер і не припускають суперництва [6, с. 38], вже тоді цей пріоритет «атлантизму» в системі польських зовнішньополітичних завдань обіцяв серйозні труднощі майбутнього членства Польщі в ЄС, особливо у світлі планів створення незалежної по відношенню до НАТО західноєвропейської політики безпеки. Пріоритет НАТО і США перед ЄС у зовнішній політиці Польщі в 1990-і рр. пояснюється декількома обставинами.

По-перше, найбільш надійною гарантією безпеки поляки вважали саме співпрацю з США, одну з причин якої дослідники бачать у вкрай негативному європейському історичному досвіді Польщі: «США займають особливе місце в польській стратегічній політиці. Якщо звернутися до історії, ідеалізм президента Вільсона, участь Америки у Другій світовій війні, холодна війна, оголошена комунізму, і розширення НАТО все це показує США як прихильника вільної та демократичної Польщі. У порівнянні зі Сполученими Штатами Європа має в історії головним чином непривабливий вигляд: вона потурала Гітлеру, байдуже поглядала на сталінський режим, а в 1939 р. кинула Польщу напризволяще. Зближення з США здається більш надійною гарантією безпеки...» [3, с. 93]. Саме тому в питанні про систему європейської

безпеки Польща вважала (і вважає), що її найважливішою складовою має бути присутність США і НАТО в Європі. Польща розраховувала використовувати Вашингтон як гаранта власної безпеки не тільки у відносинах з Росією, а й з Німеччиною. Як приклад характерних висловлювань з цього приводу можна навести слова Кшиштофа Пилявського, редактор газети «Трибуна» (Trybuna) (Варшава): «Польща знаходиться між німцями та Росією, і у нас є сумний досвід. Історично кілька разів Польща втрачала через це незалежність. І всі, і праві, і ліві, думали і думають, що Америка – головний гарант безпеки Польщі» [4, с. 50].

По-друге, пріоритет НАТО перед ЄС в системі польських зовнішньополітичних завдань був пов'язаний також з розрахунками Польщі на те, що Сполучені Штати будуть зацікавлені в тому, щоб мати в Євросоюзі додаткову опору в особі не тільки самої Польщі, але й інших країн (нових членів ЄС з регіону Центральної та Східної Європи), лідером яких виступала б Варшава, тобто Польща розраховувала виступити своєрідним форпостом США в регіоні. Нарешті, не можна не враховувати майже десятиміліонну польську діаспору в США [1, с. 17]. Саме ці обставини і обіцяли обернутися складнощами у відносинах Республіки з ЄС. В умовах радикальної перебудови міжнародних відносин від динаміки інтеграційного процесу залежало, яке місце зможе зайняти Єдина Європа у світі до початку XXI ст., бо виникла можливість різкого підвищення міжнародної ваги європейських країн окрім НАТО навіть всупереч «наддержавності» США. Європейський союз отримав шанс протиставити американській концепції «однопольносно-го світу» свою концепцію світу «багатопольносно-го» (або «біполярного»), в якому ЄС буде одним із «центрів сили». Розширення на Схід, на думку лідерів Євросоюзу, мало сприяти реалізації цього шансу [8, с. 9–10]. У зв'язку з цими намірами Польща, яка позиціонує себе як союзника США в регіоні, вже в 1990-і рр. викликали побоювання, відлуння яких проявилися в 2007 р., коли почалося обговорення питання про розміщення елементів американської ПРО на території Польщі. Частина противників цього проекту в Європі вказувала на Польщу як на країну, яка не є в повній мірі європейською і хоче зрадити єдність континенту, отримавши натомість обіцянку тісніших відносин з Вашингтоном [3, с. 101]. Саме переважна орієнтація Польщі на США, особливо з питання про європейську безпеку, давала підстави для припущень про те, що Республіка своїми явними атлантичними позиціями під-

ірве єдність континенту і таким чином зірве реалізацію плану з перетворення Європи в один з «полосів сили», що протистоїть гегемоністським стремлінням США.

Якщо в питанні про гарантію безпеки пріоритет, безумовно, віддавався США, то в питанні про можливість досягнення давніх національних інтересів у Європі пріоритет був на боці Європейського союзу. Національні інтереси Польщі завжди були тісно пов'язані з Росією, Україною, Білоруссю та Молдовою. Сама по собі Польща не могла і не може робити істотного впливу на формування відносин європейських країн як з Росією, так і з іншими вищевказаними східноєвропейськими сусідами, у неї з'являється така можливість тільки в складі ЄС. Прагнення вступити до Спільноти пояснювалося, зокрема, амбітним бажанням Польщі отримати можливість впливати на формування східної політики ЄС. Це бажання виглядало цілком виправданим – східний кордон Республіки стане найдовшим східним кордоном ЄС і включатиме в себе кордон з Україною, Білоруссю і Росією через Калінінград; нові східні сусіди Європейського Союзу це старі сусіди Польщі, з якими вона пов'язана багатовіковими, досить складними, відносинами. Безсумнівно, Польща мала повне право розраховувати, що при формуванні східної політики розширеного Євросоюзу будуть враховуватися і її інтереси. Однак деклароване прагнення Польщі сприяти в майбутньому європейському вибору України та бажання впливати на ситуацію в Білорусі й Молдові створювали враження, що головний інтерес Польщі це оточення країнами, не просто незалежними від Росії, а й ворожими їй, з метою забезпечення власної безпеки й ослаблення позицій РФ в регіоні. Така політика могла сприяти лише зростанню напруженості на східному кордоні ЄС. Але реальність могла багато в чому не виправдати сподівання й плани, особливо ті, які стосувалися прагнення Польщі впливати на формування відносин Брюсселя з Росією. Позиція Польщі щодо РФ відрізнялася, в силу багаторічного історичного досвіду, вираженим скептицизмом і недовірою, тому можливість досягнення компромісної точки зору з приводу відносин Росії з провідними країнами ЄС, такими як Франція та Німеччина, у яких свої давні, в першу чергу економічні, інтереси в Росії, здавалася дуже складною. Прогнозувалося, що прагнення Польщі впливати на формування відносин Європейського Союзу з Росією в потрібному для себе ключі може залишитися нереалізованим [2, с. 117–118].

З приводу взаємин Польщі, Росії та Європейського Союзу можна відмітити наступне: вступ Польщі до ЄС надавав унікальний шанс перевести відносини Польщі та РФ на новий конструктивний рівень, проте реалізація цього шансу залежала не тільки від доброї волі керівництва РП, але також і від Росії (яка, до речі, дуже мало зробила для позбавлення Польщі від історичних фобій), і від політики «старих» держав-членів ЄС, які повинні були продемонструвати свою готовність прийняти Польщу як рівного партнера, що має повне право на врахування своїх інтересів при формуванні зовнішньої політики ЄС, а не як державу-буфер між стабільною та процвітаючою Європою і нестабільною та небезпечною Росією.

Польща не могла змінити свого геополітичного становища, і воно, як і історичний досвід, робили ситуацію, в якій опинилася країна на початку 1990-х рр., безальтернативною. Необхідність виживання в умовах зовнішньої та внутрішньої нестабільності зумовила євроатлантичний вибір Польщі. Цей вибір дійсно міг гарантувати безпеку та надати унікальну можливість вплинути на формування відносин між Заходом і Росією таким чином, щоб ці відносини не ставили під загрозу інтереси самої Польщі. Реалізація можливостей Польщі з досягнення безпеки і отримання впливу на формування східної політики ЄС, багато в чому залежала і від того, як склалися відносини між Європейським Союзом і США, і в цій ситуації, особливо в разі прийняття недалекоглядних зовнішньополітичних рішень, замість безпеки Польща могла опинитися перед необхідністю дуже болісного вибору між США і Європою, а відносини між членами ЄС і Росією в цьому випадку формувалися б без урахування інтересів польської сторони.

Не дивлячись на досягнення, наявні у дослідженні наукової проблеми, її вивчення продовжує залишатися актуальним завданням української історичної науки. Зважаючи на існування зростаючого наукового та суспільного інтересу до проблем європейської та євроатлантичної інтеграції, а також появу великої кількості нових документів та відкриття недоступних раніше архівних фондів, подальше дослідження проблеми видається прогнозованим. Тому, пропонуючи власні погляди на процес інтеграції Польщі у НАТО і ЄС, залишаємо простір для зіставлення з іншими точками зору та дискусій щодо питань, охоплених представленою роботою.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вуп Дж. Польша как фактор внешней политики ЕС / Дж. Вуп // Расширение Европейского союза: взгляд из Москвы, Берлина и Варшавы. М.: ОГНИ ТД. – 2006. – 78 с.
2. Доннели Б. Польша, Европейский союз и Россия / Б. Доннели // Европа. Журнал Польского института международных дел. – 2004. – № 4. – С. 111–118.
3. Кулеса Л. Досье по системе противоракетной обороны. Польская перспектива / Л. Кулеса // Европа. Журнал Польского института международных дел. – 2007. – № 2. – С. 91–104.
4. Пилявский К. Россию обойти не получится / К. Пилявский // Расширение Европейского союза: взгляд из Москвы, Берлина и Варшавы. – М.: ОГНИ ТД, 2006. – 78 с.
5. Серапионова Е. П. Выбор новой Польши / Е. П. Серапионова. Режим доступа: http://www.e-journal.ru/p_zarubeh-stl-8.html
6. Смирнов П. Е. Центральная и Восточная Европа между США и ЕС / П. Е. Смирнов // США – Канада. Экономика, политика, культура. – 2005. – № 8. – С. 35–56.
7. Шишелина Л. Н. Перспективы Центральной Европы / Л. Н. Шишелина // После Праги, перед Копенгагеном. Две точки зрения на расширяющуюся Европу: Рус.-венг. науч. круглый стол. – Будапешт, 2002. – 75 с.
8. Юданов Ю. И. Расширение ЕС ответ на вызовы XXI века / Ю. И. Юданов // Расширение ЕС на восток: позиции стран Евросоюза. – М: ИМЭМО РАН, 2002. – 120 с.

© Елена Колос
(Киев)

ГЕОПОЛИТИЧЕСКАЯ МОТИВАЦИЯ ВСТУПЛЕНИЯ ПОЛЬШИ В НАТО И ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ

Рассматриваются геополитические мотивы, которыми руководствовалась в 1990-е гг. Республика Польша, ориентируясь на вступление в НАТО и ЕС. Также анализируются те внешнеполитические обстоятельства, которые заставляли предполагать, что реализация возможностей, предоставляемых Польше ее евроатлантическим выбором, будет серьезно затруднена.

Ключевые слова: внешняя политика, ЕС, НАТО, интеграция, восточная политика ЕС.

© Olena Kolos
(Kyiv)

GEOPOLITICAL MOTIVATION FOR POLAND'S ENTRY INTO NATO AND THE EUROPEAN UNION

The article deals with the geopolitical motives that guided the Republic of Poland in the 1990s when it decided to enter NATO and the EU. The author of the article also attempts to analyse the foreign policy circumstances, which gave grounds as early as in the 1990s to assume that realisation of the opportunities given to Poland by its Atlantic and European choice would be seriously complicated.

Key words: foreign policy, EU, NATO, integration, Eastern policy of the EU.